

Aramon
Guazardinc

R. ARAMON I SERRA

Secrétaire de l'Institut d'Estudis Catalans

PROV. ANT. *GUAZARDINC*

EXTRAIT DES MÉLANGES M. ROQUES

VOL. III

1952

IMPRIMERIE LOUIS-JEAN
GAP

PROV. ANT. GUAZARDINC

Raynouard inclou en el seu *Lexique Roman*¹, vol. III, pàg. 451, el mot provençal *guazardinc* « récompense », del qual dóna un sol exemple :

« Aitan t'en val un guazardinc »,

que tradueix per : « Autant t'en vaut une récompense ».

Levy, en el suplement a aquell diccionari², vol. IV, pàg. 97, anota també el mot, reproduïx la interpretació de Raynouard, i afegeix : « Die einzige Belegstelle... ist offenbar verderbt; ob R.'s Deutung das Richtige trifft, kann ich also nicht sagen ».

El vers citat per Raynouard pertany a la poesia de Guillem de Berguedà que Pillet i Carstens registren en llur bibliografia trobadoresca³ amb el número 210.13. Aquesta poesia — *Lai on hom meillur' e reve* — ha estat publicada fins ara tres vegades i sempre d'una manera poc satisfactòria⁴ : Keller la dóna en la seva deficientíssima, gairebé centenària i introbable edició de les cançons de Guillem de Berguedà⁵, pàg. 38; Mahn la transcriu sota el núm. 165 en la seva edició semidiplomàtica de poesies dels trobadors⁶ (vol. I, pàg. 98), i Milà i Fontanals la reproduïx parcialment (precisament oblida l'estrofa on es troba el mot *guazardinc*) en el seu magnífic estudi sobre els trobadors a Espanya⁷, pàgs. 295-296 (302-303 de la segona edició).

1. *Lexique Roman ou Dictionnaire de la langue des troubadours, comparée avec les autres langues de l'Europe latine...* par M. RAYNOUARD, 6 vol. (Paris, 1836-1844).

2. *Provenzalisches Supplement-Wörterbuch, Berichtigungen und Ergänzungen zu Raynouards Lexique Roman*, von EMIL LEVY, 8 vol. (Leipzig, 1894-1924).

3. *Bibliographie der Troubadours* von Dr. ALFRED PILLET, Ergänzt, weitergeführt und herausgegeben von Dr. HENRY CARSTENS (Halle/Saale, 1933). (= « *Schriften der Königsberger Gelehrten Gesellschaft* », Sonderreihe, Band 3).

4. En tinc establert un text crític per al meu *corpus*, preparat de fa temps, dels trobadors catalans, que cal esperar que no romandrà inèdit indefinidament.

5. *Lieder Guillems von Berguedan*, Herausgegeben von Dr. ADELBERT KELLER (Mitau/Leipzig, 1849).

6. *Gedichte der Troubadours in provenzalischer Sprache*, Zum ersten Mal und treu nach den Handschriften herausgegeben und mit kritischen Anmerkungen versehen von C. A. F. MAHN (Berlin, 1856-1873).

7. *De los trovadores en España*, Estudios sobre la lengua y poesía provenzales por MANUEL MILÀ Y FONTANALS (Barcelona, 1861). Segona edició en « *Obras completas del Doctor D. Manuel Milà y Fontanals* », II (Barcelona, 1889).

Tant Keller com Mahn i Milà han utilitzat per a llurs transcripcions d'aquesta poesia un cançoner del segle XIV — únic antic que ens l'ha conservada —, guardat a la Bibliothéque Nationale de Paris: el manuscrit franç. 856 (abans 7226)⁸, que Bartsch designà — i després d'ell gairebé tots els provençalistes — amb la sigla C.⁹

Segons el text d'aquest cançoner (fol. 210 d), la darrera estrofa de *Lai on hom meillur' e reve* és com segueix :

« Si merces dun dous bays mestre
 plus tost no uola ysrundella
 ni esparuier ni aussella
 cum ma uoluntatz uay e ue
 uos donab bella faisso 5
 et ab mes en tal sospeysso
 aitan ten ual un guazardinc
 e sanc en lauzan uos mantinc
 eram molt mieller que quant ieu
 entrels melhors men regaliu ». 10

Hom constata, a la primera lectura, ultra algun vers irregular, sobre el qual revindrem, una certa obscuritat, principalment al voltant del vers 7. Per a la interpretació d'aquesta estrofa no ens són de cap utilitat els antics editors : Keller i Mahn donen els textos provençals sense traducció ni comentari; Milà, que tradueix o interpreta la majoria de les composicions que publica, resumeix en aquest cas en poques línies el seu contingut¹⁰. Karl Bartsch, que escriví per al « *Jahrbuch für romanische und englische Literatur* » un bon article, interessant encara avui dia, sobre el nostre poeta¹¹, on posa sovint en alemany — una vegada àdhuc en rima — les obres del trobador català, tradueix fragmentàriament aquesta poesia i s'acontenta, en l'estrofa que estudiem, de traduir només els cinc primers versos¹².

8. Vegeu-ne descripció i bibliografia en A. JEANROY, *Bibliographie sommaire des chansonniers provençaux* (Paris, 1916), 3 (= « Les Classiques Français du Moyen Age », 16) ; i PILLET-CARSTENS, *op. cit.*, pàg. XII.

9. *Grundriss zur Geschichte der provenzalischen Literatur*, von KARL BARTSCH (Elberfeld, 1872), 27. P. MEYER, *Les derniers troubadours de la Provence* (Paris, 1871), el designà amb la sigla B.

10. « Muestra su determinación de volverse a Castilla donde se halla alivio y mejora, y donde son cumplidos los bienes, y de pasar por Aragón donde con tanta amabilidad se conceden dones y a León donde dejó su corazón cuando fué al lugar en que se hallaba al componer la poesía (sin duda el S. de Francia) ». (*Trovadores*¹, 285 = *Trovadores*², 292.)

11. KARL BARTSCH, *Guillem von Berguedan* « *Jahrbuch für romanische und englische Literatur* », VI (1865), 231-278.

12. « Wenn Gnade mich mit einem süßen Kusse beglückte, so fliegt keine Schwalbe, kein Sperber, keine Wachtel so schnell, wie mein Verlangen zu euch, schöne Dame, kommt und geht ». (« *Jahrbuch* », VI, 252.)

Abans de seguir endavant, però, ens cal recordar l'existència d'un altre manuscrit, el Barb. 3965 de la Biblioteca Vaticana (abans, Barberiniana XLV. 59)¹³, siglat *e* par Bartsch, que conté també *Lai on hom meillur' e reve*. Per bé que de finals del segle XVIII, aquest recull que el tortosí Joaquim Pla¹⁴, un dels jesuïtes expulsats d'Espanya pel decret de Carles III, s'afanyava a compilar, utilitzant fonts diverses, durant el seu exili a Itàlia, qui sap si amb l'intent de preparar una edició, pot prestar-nos indubtables serveis. Bartsch indicava ja en 1870 que « das Zusammentreffen [d'e] namentlich mit *C* in den Liedern, die diese Hs. allein hat, gibt der erhaltenen Copie eine grosse Bedeutung »¹⁵.

En l'estrofa que examinem podem anotar, a part d'altres sense importància, les següents variants :

Vers 5 : *Vas vos dona...*

Vers 6 : *Et am mes...*

Vers 7 : *gazardo.*

Després del vers 8, una línia de punts.

Vers 10 : *Entrels millors relieu.*

No menys interessant per a nosaltres que les variants és la traducció que, per bé que no sempre exacta, ens ofereix Pla a les pàgines senars del seu manuscrit. Els versos transcrits més amunt els interpreta com segueix (pàg. 149):

« Se mercè d'un dolce bacio mi stringe,
Più tosto non vola rondinella,
Nè sparvier, ne augello,
Come mia volontate va, e viene

Ver voi, Donna, con bella fazione,
Et hammi messo in tal sospensione;
Tanto ten vale un guidardone
E s'anco in laudando voi mantengo

.....
Or amo molto meglio, che quand' eo
Intra i migliori rilevo ».

13. Vegeu-ne descripció i bibliografia en JEANROY, *Bibliographie*, 23, i PILLET-CARSTENS, pàg. xxvii.

14. Sobre aquest erudit vegeu F. TORRES-AMAT, *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña* (Barcelona, 1936), 485-486, i recentment MIQUEL BATLLORI, *Dos hebraístas españoles amigos de Gian Bernardo de Rossi*, « Sefarad », I (1941), 255-278, principalment pàg. 257-258, on dóna bibliografia.

15. KARL BARTSCH, *Beiträge zu den romanischen Literaturen*, « Jahrbuch für romanische und englische Literatur », XI (1870) 42.

Comparant ara els dos manuscrits, remarquem que el vers 5, hipomètric i sense sentit en *C*, queda en *e* aclarit: « Vas vos, don' ab bella faisso »; el vers 6 presenta en *e* una lliçó més comprensible: « Et a'm mes en tal sospeysso »; el vers 10 es troba mancat de dues síl·labes en *e*, però en canvi presenta la rima perfecta, *-ieu*, en lloc de *-iu* de *C*. El que ací més ens interessa, però, és la variant del vers 7 i la línia de punts entre els versos 8 i 9. Aquesta última ens indica que Joaquim Pla suposava la manca d'un vers en aquesta estrofa, el qual ja devia faltar en el cançoner que serví de base a la seva còpia ¹⁶.

Una comparació amb el nombre de versos de les estrofes anteriors (onze en cada una, per deu d'aquesta) ens dóna la certesa d'aquest oblit d'un vers.

Quant a la variant *guazardinc/gazardo* ens indica, en primer lloc (acceptada la igualtat que s'estableix entre els dos mots), que el sentit que Raynouard donava a *guazardinc* és exacte. Jo interpretaria, doncs, els versos 6 i 7, corregint *ten* dels manuscrits en *me·n*, de la següent manera: « I m'ha donat una esperança tal, que per a mi equival a un guardó (premi) ».

D'on provindria, però, la forma *guazardinc*? No apareix, que jc sàpiga, en cap altre text provençal. El català, llengua materna de Guillem de Berguedà — que podia trair-lo, i alguna vegada, certament, el traeix —, no la presenta, tampoc; almenys no l'anoten els diccionaris de Labèrnia, Aguiló, Balari, Fabra, Griera ¹⁷, ni es troba entre els materials inèdits de les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, ni els del Diccionari Alcover de Mallorca, ni els aple-

16. Es prou sabut que l'erudit català utilitzà diversos manuscrits de les biblioteques Laurenziana (cançoners *P* i *U*), Estense de Mòdena (*D*), Vaticana (*K*, *g*, *L* i *O*) i dos de la seva pertinença (cf. JEANROY, *Bibliographie*, 23). Indubtablement d'un d'aquests dos últims, font també de *C*, devia transcriure *Lai on hom meillur' o reve*. GUSTAV GRÖBER, *Die Liedersammlungen der Troubadours*, « Romanische Studien », II (1875-1877), 605-613, seguint MUSSAFIA (« Sitzungsberichte der Hist. — Phil. Klasse der Akademie der Wissenschaften », de Viena, LXXVI, 201 ss.) posa el *Libro di Michele*, de finals del segle XIII (que BARBIERI en *Dell'origine della poesia rimata* cita tan sovint), com a probable font dels cançoners *C. B. e* i de la còpia de Barbieri (cf. l'esquema de filiació que proposa GRÖBER, *Die Liedersammlungen*, 622).

17. *Diccionari de la llengua catalana*, ab la correspondència castellana y llatina, per PERE LABÈRNIA, 2 vol. (Barcelona, 1839-1840). Nova edició augmentada i corregida per una societat de literats, cultivadors de la llengua catalana (Barcelona, 1864-1865). Una altra edició posterior, encara, només amb la correspondència castellana (Barcelona, s. a.). — *Diccionari Aguiló*, Materials lexicogràfics aplegats per MARIAN AGUILÓ I FUSTER, Revisats i publicats sota la cura de POMPEU FABRA i MANUEL DE MONTOLIU, 8 vol. (Barcelona, 1915-1934). — *Diccionario Balari*, Inventario lexicogràfico de la lengua catalana compilado por el Dr. D. JOSÉ BALARI y JOVANY y dispuesto para su publicación por el Dr. D. MANUEL DE MONTOLIU, 2 vol., fins a *gutaperxa* (Barcelona, s. a.). — *Diccionari General de la Llengua Catalana*, per POMPEU FABRA (Barcelona, 1932). — *Tresor de la Llengua, de les Tradicions i de la Cultura popular de Catalunya*, per A. GRIERA, 14 vol. (Barcelona, 1935-1947).

gats per l'erudit barceloní senyor Faraudo de Saint-Germain. Altrament, és possible que les formes *gasardó*, *guasardó*, *gasardonar*, *guasardonar*, que es poden trobar en textos catalans antics, principalment en vers (cf. *Diccionari Aguiló*), hagin d'ésser més aviat considerades com a provençalismes que no com a evolucions normals catalanes, les quals oferirien les formes *guardó*, *guardonar*, que apareixen més repetidament testimoniades que aquelles. Entre les formes romàniques derivades del germ. **widarlōn* « Belohnung », que Meyer-Lübke anota en el seu diccionari etimològic¹⁸ no en trobem cap (ital. *guiderdone*, fr. ant. *gueredon*, prov. *gazardo*, *guierdo*, cat. *guardó*, *gallardó* [sic !], esp. *galardón*, port. *galardão*...) que pugui recordar-la.

Caldria pensar, doncs, en un encreuament de *gazardo* o *gazardon*, que apareix repetidament en provençal (vegeu exemples en Raynouard, III, 450-451, i Levy, IV, 97), amb un altre mot terminat en *-inc*. Aquest mot es troba, precisament a la rima, en el vers següent. Les estrofes de *Lai on hom meillur' e reve — coblas unisonans*, segons la nomenclatura dels antics tractadistes provençals i de les *Leys d'Amor*, és a dir, amb les mateixes rimes a cada estrofa — presenten l'esquema :

a⁸ b⁷ b⁷ a⁸ c⁸ c⁸ c⁸ d⁸ d⁸ e⁸ e⁸,

amb les rimes a = -e, b = -ella, c = -o, d = -inc, i e = -ieu²⁰.

Veiem, així, que la sospita de Levy, tan expert coneixedor del lèxic provençal antic, de creure corrupte aquest fragment, era ben fonamentada.

L'aparició del mot *guazardinc* com un encreuament de *gazardo* amb la rima *-inc* del vers següent explicaria també d'una manera satisfactòria el salt del vers, probablement ja en el model comú dels cançoners C i e, de què Pla s'adona, omissió, però, que tant podria haver-se escaigut a continuació del vers 8 (opinió de l'erudit català) com a continuació del vers 7.

18. W. MEYER-LÜBKE, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, 3ª ed. (Heidelberg, 1935) núm. 9529. ERNST GAMILLSCHG, *Romania Germanica*, I (Berlin-Leipzig, 1934), 166 precisa que el francès antic *guerredon* i el francès *guerdon* « Entlohnung » vindrien d'un llatí medieval *widarodonum*, derivat del franc *widerlōn* amb influència del llatí *donum*, i creu que els mots provençals, catalans i espanyols serien manlevats al francès. Sobre el prov. *guazardon*, *guierdon*, vegeu també JOSEPH ANGLADE, *Grammaire de l'ancien provençal ou ancienne langue d'oc* (Paris, 1921), 99.

19. L'italià *guardingo* o *gardingo* « chi procède con cautela », « diligente », que anota P. PETROCCHI, *Novo dizionario universale della lingua italiana* (Milano, 1910), evidentment no té res a veure amb el nostre mot.

20. Aquesta combinació estròfica ha estat també usada per altres trobadors. Cf. F. W. MAUS, *Peire Cardenals Strophenbau in seinen Verhältniss zu dem anderer Trobadors* (Marburg, 1884), Anhang, núm. 529 (= « Ausgaben und Abhanlungen aus dem Gebiete der romanischen Philologie », V.)

El que queda segur, però, després de les anteriors constatacions, és que el mot *guazardinc* no fou usat per Guillem de Berguedà, ans és una creació, indubtablement per inadvertència, del copista de les seves poesies, i cal, per tant, que sigui eliminat dels diccionaris de Raynouard i de Levy.

R. ARAMON I SERRA.

Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.